

MARIJA MALNAR JURIŠIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Ulica Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

mmalnar@ffzg.hr

IZ MORFOLOGIJE GOVORA TRŠĆA

U radu se prikazuju najznačajnije karakteristike morfološkoga sustava mješnoga govora Tršća koji pripada goranskom dijalektu kajkavskoga narječja. Na temelju provedenoga terenskog istraživanja donose se morfološke osobine i utvrđuju razlike s obzirom na tri generacije ispitanika.

1. Uvod

Tršće je mjesto koje administrativno pripada Gradu Čabru, smješteno na sjeveru Gorskoga kotara i sastoji se od 13 manjih zaselaka. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine broji svega 916 stanovnika. Stanovnici se uglavnom bave poljoprivredom i šumarstvom, a mjesto je desetak kilometara udaljeno od granice s Republikom Slovenijom.

Govor Tršća pripada zapadnomu tipu goranske (gorskokotarske) kajkavštine, a s obzirom na podjelu Finke i Barac-Grum (1981) mogli bismo ga, uz određena odstupanja, uvrstiti u gerovsko-čabarski dijalektni tip.

Ovaj prikaz morfologije govora Tršća temeljen je na podacima dobivenim terenskim istraživanjem prema Upitniku za Hrvatski dijalektološki atlas te na rezultatima snimljenoga spontanog govora izvornih govornika. U istraživanje su uključeni govornici starije životne dobi (rođeni oko 1940. godine)¹, a s ciljem utvrđivanja inovacija koje su zahvatile morfološki sustav spomenutoga govora, usmjerenim su upitnikom ispitani i govornici srednje (rođeni oko 1960. god.) te mlađe (rođeni oko 1990. god.) generacije.

¹ U radu su korišteni i rezultati diplomskoga rada (Malnar 2005) koji su dopunjeni novim saznanjima i potvrdama s terena.

2. Imenice

Govor Tršća je, s obzirom na razvoj imenica, obilježilo smanjenje broja tipova imenskih deklinacija.

2.1. Imenice muškoga roda

	jednina	množina
N	-∅ (brát, mŭš, sně̇jk)	-e / -i (brāte, sně̇jge / máži)
G	-a	-u / ² -i
D	-e	-(a)me(n), -an
A	-a / -∅	-e / -i
V	-∅ / -e	= N
L	-e	-(a)me(n), -ax
I	-en	-(a)me(n)

U govoru Tršća nije potvrđena tendencija izjednačavanja A i G za neživo³ te je A jd. za živo jednak genitivu (*sina*, *brāta*, *čavējka*, *pěsa* ‘pas’), a za neživo nominativu (*jārek*, *pājn* ‘panj’, *sně̇jk* ‘snijeg’)⁴, što je potvrđeno i u prijedložnoj konstrukciji (*sīde na stōuc*).

Oblik vokativa jednak je nominativu, ali su zabilježeni pojedinačni leksemi kojima se označavaju rodbinski odnosi ili religijski motivi, a koji mogu imati posebne oblike za vokativ (*Īsusē*, *sine*, *strīčē*). Pritom se sporadično i isključivo kod najstarijih govornika mogu čuti i potvrde u kojima je vokativ zamijenio oblik nominativa (*Tu je mōj strīčē*). Imenica *strīčē* deklinira se kao G jd. *strīčēta*; D jd. *strīčēte*, a takva je sklonidba potvrđena i u drugih imenica muškoga roda na samoglasnik (najčešće antroponimi tipa *Jōžē*, *Īve* kod kojih redovito dolazi do proširivanja osnove: G jd. *Īvēta*; N mn. *Jōžēte*). Osim toga, potvrđeni oblik vokativa *Īsusē mōj* objašnjavam utjecajem standarda, s obzirom na to da govornici inače koriste leksem *Jēzus* i u funkciji vokativa (*Jēzus Kristuš*, *pamāgej!*).

U I jd. nije sačuvana razlika između stare tvrde i meke promjene te su nastavci uvijek palatalni (*biken*, *brāten*, *kamāden* ‘komad’, *māžen* ‘muž’, *mišen*, *pōžžen* ‘puž’, *uāncen* ‘lonac’, *zamāšken* ‘čep’).

² Kosom crtom odvojeni su različiti nastavačni morfemi koji ne predstavljaju mogućnost realizacije (odvojeni zarezom), već ovise o tipu imenice na koju se vežu, npr. opreka živo/neživo.

³ Lisac (2006: 94) navodi kako ta značajka u Gorana posve izostaje, a što je potvrđeno i provedenim istraživanjem.

⁴ Lončarić (1996: 100) navodi da »toga sinkretizma nema, jer se u imenica za neživo čuva starije stanje«.

D i L izjednačili su se u jednini (*fūrmane* ‘kirijaš’, *sine*, *máže*, *vráže* / *o kráže*, *na līde* ‘led’, *o sine*, *na svējite*, *na pārste*, *o žigne* ‘blagoslov’), a u množini je kod srednje i mlađe generacije ispitanika potvrđen potpuni/fakultativni sinkretizam $D = L = I$ uporabom nastavka $-(a)me(n)$ ⁵. Istraživanje je pokazalo kako je u D nastavak *-an* sporadično sačuvan kod najstarijih govornika, dok je kod ostalih prevladao nastavak I ($-(a)me(n)$ ⁶). Tako se kod govornika srednje generacije mogu čuti dvostruke potvrde (npr. D *senūv(a)me(n)* uz *senūvan*) s češćom upotrebom nastavka $-(a)me(n)$ koji je dominantan i kod govornika mlađe generacije. I stari je nastavačni morfem u L (*-ax*) očuvan ponajviše u govoru najstarijih govornika, srednja ga generacija koristi nedosljedno (uz potvrde L *zābax*, L *mīšax* mogu se čuti i oblici L *zābme*, *nāftmen* ‘nokat’), dok je kod najmlađih govornika potpuno nestao.

U N mn. obično dolazi *-e*, a iznimno *-i*, kao što je to u primjerima *māži* ili *nāfti*. U tim imenicama tako dolazi do izjednačavanja N, G i A (i V) mn. Iz spomenutih je primjera vidljivo i da uglavnom prevladava kratka množina (*bruāde* ‘brod’, *mīše*, *vōuke* ‘vuk’, *zīde* ‘zid’) bez provedenih konsonantskih promjena. Iznimno je kod nekih imenica, primjerice N jd. *sin*, uz N mn. *sine* potvrđen i oblik s proširenom osnovom N mn. *senūve*; D mn. *senūvan*, *senūvme*; L mn. *senūvax*, a u tom se kontekstu mogu promatrati i imenice N jd. *uāča*; G jd. *uočīta*; N mn. *uočīte* ili N jd. *dān*; G jd. *dnīva*, N mn. *dnīve*.

Opisujući susjedne govore Čabra, Gerova i Prezida, V. Barac-Grum (1993: 178) navodi da je u spomenutim govorima u G mn. najčešći nastavak *-of*. U govoru Tršća i prikupljenome korpusu nije potvrđen ni jedan primjer s tim nastavačnim morfemom te su zabilježeni samo nastavci *-u* (*brātu*, *krāju*, *nuāsu* ‘nos’) ili *-i* (*māži*, *nāfti*, *zābi*)⁷.

Uz brojeve 2, 3, 4 imenica dolazi s nastavkom *-a* (*dvā brāta*, *tri sina*, *štīre prēšca*), ali mogu se čuti i primjeri s množinskim nastavkom poput *dvā brāte* ili *tri sine*. Zamjetno je, međutim, da se oblici s *-a* najbolje čuvaju uz broj dva (*dvā brāta so pāršua*, ali *tri brāte so pāršle*).

Množinski oblik imenice *čuāvejk* glasi *lēdi*.

⁵ »U rijetkim govorima i imenice m. roda na suglasnik mogu dobiti nastavke e-vrste...« (Lončarić 1996: 101).

⁶ Ostvaraj završnoga suglasnika ($n < m$) ne ovisi o fonetskoj okolini, a često ni o govorniku, već se realizira ili izostavlja proizvoljno (kao i vokal *a* u nastavku) te tako predstavlja neobavezan dio gramatičkoga morfema. Pritom je potvrđena promjena finalnoga $m > n$ koja se redovito provodi u gramatičkim morfemima i nepromjenjivim vrstama riječi.

⁷ Genitivni nastavak *-of* navodi i S. Malnar (2008) koji objedinjuje leksik svih mjesnih govora s područja Čabra (bilježi ga primjerice uz imenice *cēkin* ‘nekadašnji zlatni novac’, *kālač* ‘kolač’, *perjātu* ‘prijatelj’). Pokazatelj je to da se ovaj nastavačni morfem može očekivati, ali u korpusu prikupljenome provedenim istraživanjem isti nije potvrđen.

2.2. Imenice srednjega roda

	jednina	množina
N	<i>-e / -u / -i</i> (<i>sūncę / sēnu / sęrci</i>)	<i>-a</i> (<i>sūnca / sēna / jemīna</i>)
G	<i>-a</i>	<i>-∅</i>
D	<i>-e</i>	<i>-(a)me(n), -an</i>
A	= N	= N
V	= N	= N
L	<i>-e</i>	<i>-(a)me(n), -ax</i>
I	<i>-en</i>	<i>-(a)me(n)</i>

Može se zamijetiti kako su imenice srednjega roda u jednini kroz kose padeže izjednačene s nastavcima za muški rod, dok u G mn. čuvaju nulti nastavak kao imenice ženskoga roda.

U većini padeža nastavci se podudaraju s onima za muški rod.

Gramatički morfemi N jd. srednjega roda su *-e* (*grūbję* ‘groblje’, *prkļējtję* ‘proljeće’, *sūncę*, *zdrāvję*) te *-u*⁸ ili *-i*⁹ (*črėvu* ‘crijevo’, *nębu / jėmi* ‘ime’, *ęrci*). U G mn. sačuvao se nulti nastavak (*mějst*, *kalėin*).

Imenice starih konsonantskih osnova sklanjaju se kao i ostale imenice srednjega roda gdje nastavci dolaze na proširenu osnovu (N *kāu* – G *kalīsa*; N *jėmi* – G *jemīna*; N *tęu* – G *telīsa*; N *vrėimę* – G *vremīna*). N mn. imenica *uāku* glasi *uāči* i u množini se mijenja po *i*-promjeni, kao imenica ženskoga roda na konsonant. Pritom valja spomenuti kako je kod sklonidbe ove imenice u množini i kod najstarijih govornika u D, L i I potvrđen samo oblik *uāčme(n)*. Imenica *vėxu* kod najstarijih ispitanika u N mn. glasi *vešīsa*, dok kod mlađih govornika bilježimo samo potvrdu *vėxa*.

U I jd. nije sačuvana razlika između nekadašnjih tvrdih i mekih promjena te su prevladali nastavci palatalne osnove: *licen*, *sėnen* ‘sijeno’, *uōlen* ‘ulje’.

U ovaj deklinacijski tip ulazi i promjena imenica *pluralia tantum* (N *vūsta*, G *vūst*, D = L *vūstme(n)* (srednja i mlađa generacija) / *vūstan* (starija); N *klėjšča* ‘klijesta’, G *klėjšč*; N *plīča*, G *plīč*; N *vřāta*, G *vřāt*).

⁸ Polazno *o*, naglašeno i produljeno u međufazi progresivnoga pomaka starih psl. cirkumfleksa te nenaglašeno nakon regresivnoga pomaka naglaska s ultime.

⁹ Polazno *e*, naglašeno i produljeno u međufazi progresivnoga pomaka starih psl. cirkumfleksa te nenaglašeno nakon regresivnoga pomaka naglaska s ultime.

2.3. Imenice ženskoga roda na vokal

	jednina	množina
N	-a (<i>kráva</i> / <i>guáva</i>)	-e / -i (<i>kráve</i> / <i>guávi</i>)
G	-e / -i	-o / -i
D	-e	-(a)me(n), -an
A	-o	-e / -i
V	= N	= N
L	-e	-(a)me(n), -ax
I	-o	-(a)me(n)

Vokativ jednine jednak je nominativu i nisu potvrđene imenice ženskoga roda u kojima se očuvala razlika. Tako se vokativ izjednačio s nominativom i u ženskim hipokoristicima na -a, kod kojih se inače u kajkavskim govorima mogu potvrditi posebni oblici vokativa.

U nastavku su se izjednačili A (*děsko*, *kabáso*, *káčo* ‘zmija’, *krávo*, *navádo* ‘navika’) i I jd. (*děsko*, *guávo*, *krávo*, *sričo* ‘sreća’). Pritom možemo uočiti kako se ta dva padeža ne razlikuju ni u prozodijskim sredstvima, a što je inače potvrđeno u kajkavskim govorima (usp. Lončarić 1996: 102).

Neke imenice ženskoga roda na -a pokazuju razlike s obzirom na navedenu paradigmu. Tako se u imenicama tipa *guáva*, *ráka*, *váda* razlikuje G jd. te N, G, i A mn. Primjeri pokazuju kako do razlika vjerojatno dolazi zbog akcenatskih razloga¹⁰.

I imenice stare v-promjene *búkva* i *čirkva* dekliniraju se kao imenice tipa *kráva*.

U D, L i I mn. potvrđena je situacija kao i u muškome i srednjemu rodu. Kod mlađih je govornika potvrđen sinkretizam množinskih padeža u nastavku I -(a)me(n)¹¹ (*lesicame*, *máčkamen*, *rakáme*, *žebilceme* ‘pčela’), dok se kod onih starijih čuvaju i stari nastavci D mn. -an (*báčvan*, *brádan*, *rákan*) i L mn. -ax (*fírengax* ‘zavjesa, zastor’, *kaprivax* ‘kopriva’, *lúknax* ‘rupa’, *rákax*, *sklějđax* ‘zdjela’).

¹⁰ Polazno dugi naglašeni e u ultimi, nakon regresivnoga pomaka naglaska s ultime.

¹¹ Rezultati pokazuju da su mlađi ispitanici skloni redukciji vokala -a u nastavčnom morfe-
mu (*bábmen*, *rákmen*).

2.4. Imenice ženskoga roda na konsonant

	jednina	množina
N	<i>-∅</i> (<i>kàkuš, kùst</i>)	<i>-i</i> (<i>kakùši, kàsti</i>)
G	<i>-i</i>	<i>-i</i>
D	<i>-e / -je</i>	<i>-me(n), -an / -en</i>
A	<i>-∅</i>	<i>-i</i>
V	= N	= N
L	<i>-e</i>	<i>-me(n), -ax / -ex</i>
I	<i>-jo</i>	<i>-me(n)</i>

U D jd. imenice *kost* uz redoviti nastavačni morfem *-e* (*kàste*) zabilježen je i oblik *kàstje* u kojem je do umetanja *-j-* ispred nastavka vjerojatno došlo analogijom prema nastavku I jd. (*s kàstjo*).

Imenice stare proširene osnove na *-er* u kosim su padežima zadržale proširenu osnovu. Imenica *mati* u N jd. ima oblik akuzativa (*màt̃er*) i prešla je u *e*-vrstu, dok je imenica *kći* u A preuzela oblik N (*kč̃i*) i prešla u *i*-vrstu.

3. Pridjevsko-zamjenička deklinacija

	jednina				množina		
	m. r.	sr. r.	ž. r.		m. r.	sr. r.	ž. r.
N	<i>-∅ / -e</i>	<i>-u / -ę</i>	<i>-a</i>	N	<i>-e</i>	<i>-a</i>	<i>-ę</i>
G	<i>-ega / -ga</i>		<i>-ę</i>	G	<i>-ex</i>		
D	<i>-emo / -mo</i>		<i>-e</i>	D	<i>-eme(n) / -me(n)</i>		
A	N / G		<i>-o</i>	A	<i>-ę</i>	<i>-a</i>	<i>-ę</i>
V	N			V	N		
L	<i>-emo / -mo</i>		<i>-e</i>	L	<i>-ex, -eme(n) / -me(n)</i>		
I	<i>-en</i>		<i>-o</i>	I	<i>-eme(n) / me(n)</i>		

Po ovoj se promjeni sklanjaju pridjevi, pridjevske zamjenice, redni brojevi i broj jedan (*ãden*).

U G jd. podudaraju se nastavci muškoga i srednjega roda, a izjednačeni su i u oblicima za D i L jd. U množini su se sva tri roda izjednačila u G, D, L, I i (V).

Akuzativ jednine pridjeva muškoga roda izjednačen je s G ako se veže uz imenicu koja znači što živo (*duãbrega çavẽika, lãpga mãza*). Ako stoji uz imenicu

koja znači što neživo, A je izjednačen s N (*nūf stōu*).

Polazni oblici koji u N jd. završavaju na sufikse *-en* ili *-er*, u G, D i L jd. imat će nastavak s vokalom *-e* na nastavačnom morfemu (N jd. *du̇uber* – G jd. *du̇ábrega*, N jd. *májxen* – G jd. *májxnega*, N jd. *priden* – G jd. *pridnega*, N jd. *sri̇čen* – D jd. *sri̇cnemo*), dok će u ostalim riječima nastavak biti bez spomenutoga vokala (N jd. *lě̇ip* – G jd. *lě̇pga*; N jd. *párve* – D jd. *párvmo*, N jd. *vrū̇č* – G jd. *vrū̇čga*).

Kroz promjenu prevladavaju nastavci stare palatalne promjene, ali je razlika sačuvana u N jd. pridjeva srednjega roda (*du̇abru* – *bū̇le*).

Jednina ž. r. ima nastavke imeničke promjene. L mn. svih triju rodova može biti izjednačen s nastavkom G mn. (*lě̇pex* ‘lijep’, *vil̇kex* ‘velik’, *svájex* ‘svoj’, *nijex* ‘njezin’), ali se kod mlađih govornika u L primjećuje češća upotreba nastavka *-eme(n)* / *-me(n)*, koji se tako može smatrati novijim (*du̇abreme(n)*, *nā̇šme(n)*, *negū̇vme(n)*, *vil̇kme(n)*).

4. Pridjevi

Neodređeni i određeni likovi pridjeva razlikuju se samo u N jd. m. r. (*vi̇lèlek* – *vil̇ke*, *stár* – *stā̇re*), dok u ostalim padežima razlika nije očuvana niti u prozodijskim sredstvima, a što je slučaj u znatnom dijelu kajkavskih govora (Lončarić 1996: 104).

Komparativ se najčešće tvori nastavkom *-(e)je* (*suxèje*, *zdravèje*, *vi̇čje*, *těrje*). Kada je nastavačni morfem s vokalom *e* (*-eje*), redovito je naglašen. Ako pridjev u N jd. m. r. završava na polazno *-d* (> *-t*), finalni se konsonant gubi (*gàrt* – *gàrje*; *mu̇āt* – *mu̇āje*). Tipični kajkavski nastavak *-ši* uglavnom nestaje¹², a njegovi tragovi postoje tek u rijetkim primjerima, npr. *lě̇pšje* (čiji će komparativ kod mlađih govornika češće glasiti *lě̇ipje*). Perifrastički oblici komparativa manje su frekventni u odnosu na sintetičke, a tvore se sintagmom *bel* + pozitiv pridjeva (*bèl xùt* ‘ljut’, *bèl àrdič* ‘crven, rumen’).

Superlativ se tvori prefiksom *naj-* na komparativni oblik (*nā̇jgarje*, *nā̇jlėipje*, *nā̇jstarje*) ili pomoću priloga *najbel* + pozitiv pridjeva (*nā̇jbel vrū̇č*).

¹² Do istih je rezultata došla i Barac-Grum (1993: 188) koja navodi da su u Čabru komparativni nastavci *-ši* rijetki. Osim toga, zaključuje da se u kajkavskim zapadnim govornicima *-ši* sačuvao samo kao mogući komparativni oblik pridjeva *lijep*.

5. Zamjenice

Sklonidba osobnih zamjenica u govoru Tršća izgleda ovako:

N	<i>jěst</i>	<i>tì</i>	<i>ùàn, ùànu</i>	<i>ùàna</i>
G	<i>mìène¹³, me</i>	<i>tìèbe, te</i>	<i>ńèga, ga</i>	<i>nì, jẹ</i>
D	<i>mìène, me</i>	<i>tìèbe, te</i>	<i>ńèmo, mo</i>	<i>nè, je</i>
A	<i>mìène, me</i>	<i>tìèbe, te</i>	<i>ńèga, ga</i>	<i>nò, jo</i>
V	N	N	N	N
L	<i>mìène, me</i>	<i>tìèbe, te</i>	<i>ńèmo, mo</i>	<i>nè</i>
I	<i>màno</i>	<i>tàbo</i>	<i>nìn</i>	<i>nò</i>

N	<i>mì</i>	<i>vì</i>	<i>ùàni, ùàna, ùàne</i>
G	<i>nàs</i>	<i>vàs</i>	<i>nèx, jex</i>
D	<i>nàn</i>	<i>vàn</i>	<i>nìmen, jen</i>
A	<i>nàs</i>	<i>vàs</i>	<i>nèx, jex</i>
V	N	N	N
L	<i>nàn</i>	<i>vàn</i>	<i>nìmen</i>
I	<i>nàmen</i>	<i>vàmen</i>	<i>nìmen</i>

U 3. l. jd. izjednačeni su muški i srednji rod. Za 1. i 2. l. jd. i mn. te 3. l. jd. muškoga i srednjega roda izjednačeni su G i A te D i L. Do izjednačenja D i L došlo je i u ženskome rodu u jednini, s tim što lokativ nema enklitički oblik. Osobna zamjenica za 3. l. jd. ž. r. ima izjednačen naglašeni oblik A i I (*nò*). U deklinacijskim oblicima 3. l. mn. izjednačeni su G i A te L i I.

Povratna zamjenica *sièbe* deklinira se kao *tìèbe* (G = A *sièbe, se*; D = L *sièbe, se*, I *sàbo*).

Primjeri sklonidbe upitno-odnosnih zamjenica:

N	<i>dù ‘tko’</i>	<i>kāj ‘što’</i>	<i>kìre ‘koji’</i>
G	<i>kàga</i>	<i>čẹga</i>	<i>kìrga</i>
D	<i>kàmu</i>	<i>čẹmu</i>	<i>kìrmo</i>
A	<i>kàga</i>	<i>kāj</i>	<i>kìrga</i>
V	N	N	N
L	<i>kàmu</i>	<i>čìn, čẹmu</i>	<i>kìrmo</i>
I	<i>kàgun</i>	<i>čìn</i>	<i>kìren</i>

¹³ Diftong *ie* u svim se riječima može realizirati i kao *iẹ* (*mìène, tìèbe, siẹstra...*) (o fonologiji više u Malnar 2012, 2013).

Posvojne su zamjenice: *mòj, tvòj, nèguf, nìje, negùvu, nàš, vâš, nìx*.

Neodređene zamjenice: *něč* ‘ništa’, *nìko* ‘nitko’, *nědu* ‘netko’, *někej* ‘nešto’.

Pokazne zamjenice: *lěta, tã* (muški i ženski rod ‘ovaj’ / ‘ova’; ‘taj’ / ‘ta’), *tù* (‘ovo’; ‘to’) te *ùna, ùne, ùnu* (‘onaj’ / ‘ona’ / ‘ono’).

6. Brojevi

Redni se brojevi dekliniraju kao pridjevi, npr. m. r. jd: N = A *pàrve, drùge, trítje*; G = A *pàrvga, drùzga, trítjega*; D = L *pàrvmo, drùgmo, trítjemo*; I *pàrven, drùgen, trítjen*.

Broj ‘jedan’ glasi *aden* (N *ãden*; G *ãnga*; D *ãnmo*; A *ãnga*; L *ãnmo*; I *ãnen*), *dvã, dvěj, tri, štire, pít, šíst, dëvit, dësit, ànajst, dvànajst, dvàjsët, tridësit, stù, hìladu*.

Kod brojeva koji završavaju na *-m*, dolazi do njegove zamjene u *-n* (*sìden, uòsen*), što se događa i u brojevima *sìdendësit, uòsendësit, sìdenstu, uòsenstu...* U brojevima *sìdnajst* i *uòsnajst* dolazi do gubljenja tvorbenoga *-m-*.

Kao što je potvrđeno i u govorima Delnica i Turni (Lisac 2006: 107), ni u govoru Tršća ne postoje brojne imenice, dok su zabilježeni primjeri brojnih pridjeva (*dvùje, šterùje*).

7. Glagoli

S obzirom na aspekt, razlikuju se svršeni i nesvršeni glagoli. Svršeni se glagoli najčešće tvore prefiksacijom od nesvršenih: *pěč* ‘peći’ – *spěč* ‘ispeći’, *glìdat* ‘gledati’ – *paglìdat* ‘pogledati’, *mislet* ‘misliti’ – *zmislet* ‘izmisliti’¹⁴. Primjeri glagola koji svršenost tvore promjenom osnove riječi su *uòvet* ‘loviti’ – *vièst* ‘uloviti’, *zemìvat* ‘uzimati’ – *zët* ‘uzeti’. Iako je u većini kajkavskih govora glagol *večtrjat* ‘večerati’ dvovidan (usp. Lončarić 1996: 107), u govoru Tršća on je isključivo nesvršen, a njegov svršeni oblik glasi *pavečtrjat*.

U infinitivu se izgubilo finalno *-i* te se tako oblično ni prozodijski ne čuva razlika između infinitiva i supina (*grèn spāt – mārëš spāt*). Sufiks **ny-* u glagola II. vrste prešao je u *-ne-* (*puknet* ‘puknuti’, *zdignet* ‘dignuti’).

¹⁴ Uz spomenuto, značenje može biti i ‘sjetiti se’ (*Zmìsleu sen së ga pa sen mo nëkej kepìu.*).

7.1. Present

Prezentski morfemi dodaju se prezentskoj osnovi čiji tematski vokali mogu biti *-e-* (*mislen*), *-e-* (*pljēṭen*), *-a-* (*glīdan*), *-i-* (*sēdin*), *-je-* (*pijen*).

	jd.	mn.
1.	-n	-mo
2.	-š	-štę
3.	-∅	-jo / -do

Nastavak za 1. l. jd. osobit je zbog promjene polaznoga $m > n$ koja je u ovome govoru potvrđena u gramatičkim morfemima (v. poglavlje o imenicama) te u nepromjenjivim vrstama riječi (*tán*, *sén*) (usp. poglavlje o brojevima).

Nastavak za 2. l. mn. glasi *-štę* (*glīdaštę*, *misleštę*, *nūšeštę*, *sedištę*).

U 3. l. mn. u pravilu dolazi nastavak *-jo*, dok se nastavak *-do* pojavljuje u konjugaciji svršenoga oblika glagola *biti* (*bún*, *búš*, *bù*, *búmo*, *búštę*, *búdo*) te u glagolima *jesti* (3. l. mn. *jédo*) i *gresti* (3. l. mn. *grędo*).

Neki glagoli na *-ati* mogu imati dvostruki prezent (npr. *sipat*: 1. l. jd. *sipan* ili *siplęn*), mogu se konjugirati kao glagoli 1., odnosno 2. razreda V. vrste.

Glagol *biti* u infinitivu glasi *bét*.

Za glagol *htjeti* nije potvrđen infinitivni oblik te u ovome govoru nisu zabilježeni oblici poput *tit* ili *tet*, potvrđeni u zapadnim goranskim govorima (npr. Ravna Gora ili Brod na Kupi, prema Barac-Grum 1993: 196).

	jd.	mn.		jd.	mn.
1.	<i>sén</i>	<i>smò</i>	1.	<i>čò</i>	<i>čmò</i>
2.	<i>sé</i>	<i>stę</i>	2.	<i>čěš</i>	<i>čtę</i>
3.	<i>ję</i>	<i>sò</i>	3.	<i>čę</i>	<i>čjò</i>

7.2. Perfekt

Prošlo vrijeme najčešće se izražava perfektom koji se tvori nesvršenim oblikom prezenta pomoćnoga glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim (*pāršua sen* ‘došla sam’, *so glīdale* ‘gledali su’, *spāua ję* ‘spavala je’).

Od prošlih je vremena sporadično sačuvan i pluskvamperfekt, ali je njegova upotreba iznimno rijetka te se najčešće zamjenjuje običnim perfektom. Tvori se od perfekta glagola *biti* i pridjeva radnog (*biu sen pāršuu* ‘bio sam došao’, *blę smo glīdale* ‘bile smo gledale’). Nesložena su prošla vremena, aorist i imperfekt, izgubljena, a ostaci aorista čuvaju se samo u okamenjenome obliku pomoćnoga glagola *biti* – *be* kojim se tvori kondicional i koji je isti za sva lica i rodove (1.,

2., 3. 1. jd. m. r. *be spōu* ‘spavao bih / bi’; 1., 2., 3. 1. jd. ž. r. *be pâršua* ‘došla bih / bi’; 1., 2., 3. 1. mn. ž. r. *be uostâlę* ‘ostale bismo / bi’). Kondicional II. javlja se rjeđe od kondicionala I. i tvori se od kondicionala pomoćnoga glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnog (*be bua spāua* ‘bila bih / bi spavala’, *be ble šlę* ‘bili bismo / biste / bi išli’).

7.3. Futur

Buduća se radnja izriče futurom koji se tvori svršenim prezentom glagola *biti* i pridjevom radnim glavnog glagola (*bun navādua* ‘naučit ću, ž. r.’, *buštę pâršle* ‘doći ćete, m. r.’, *budo spālę* ‘spavat će, ž. r.’, *bumo vidle* ‘vidjet ćemo, m. r.’, *buš prūbou* ‘probat ćeš, m. r.’). Osim toga, izražavanje buduće radnje moguće je i prezentom nesvršenih (*v sebūto plīšemo* ‘u subotu plešemo’) i svršenih glagola (*jūtre priden* ‘sutra dođem’) (usp. i Lisac 2006: 109).

7.4. Imperativ

	<i>glīdat</i> ‘gledati’	<i>sęst</i> ‘sjesti’	<i>pęstet</i> ‘pustiti’
1.	/	/	/
2.	<i>glīdej</i>	<i>sīde</i>	<i>pęste</i>
3.	<i>nāj glīda</i>	<i>nāj sīdę</i>	<i>nāj pęsti</i>
1.	<i>glīdejmo</i>	<i>sīdmo</i>	<i>pętimo</i>
2.	<i>glīdejte</i>	<i>sīdte</i>	<i>pęstite</i>
3.	<i>nāj glīdajo</i>	<i>nāj sīdejo</i>	<i>nāj pęstijo</i>

U 3. 1. jd. i mn. imperativ je složeni oblik sastavljen od čestice *naj* i prezenta glagola. Zapovjedni se način u govoru Tršća može izraziti i imperativnim oblicima glagola *ići* (*pęjt*) i infinitivom (2. *pęj kuxat*; 2. 1. mn. *pęjte spāt*), ali i upotrebom prezenta glagola *ići* i infinitivom glavnoga glagola (*gręš spāt*, *gręštę spāt*, *nāj grędo spāt*). Takvi su načini izricanja naredbe osobito česti u 1. 1. mn. (*pęjmo xūadet*, *gręmo spāt*). Negativni oblici imperativa tvore se sintagmatskim oblikom sastavljenim od *nakar* za jd. i *nakartę* za mn. kojima se dodaje infinitiv glagola (*nakar spāt*, *nakartę krást*).

7.5. Glagolski pridjevi

Glagolski pridjev radni tvori se sljedećim nastavcima:

	muški rod	ženski rod	srednji rod
jd.	- <u>u</u> , - <u>o</u>	- <u>ua</u>	- <u>u</u> , - <u>uo</u>
mn.	- <i>le</i>	- <i>lę</i>	- <i>ua</i>

U jednini se u svim licima polazni *-l* zamijenio s *-u*. Kako se ovaj fonem ne mijenja u položaju pred vokalima prednjega reda, u množinskim je oblicima glagolskoga pridjeva radnog sačuvan u muškom i ženskom rodu (m. r. *glīdale*, ž. r. *glīdale*, ali sr. r. *glīdaua*).

Ako je tematski morf u infinitivu *-a*, u glagolskom se pridjevu za muški rod mijenja u *o* (*glīdou*, *slišou*, *verjou*), a u slučaju da se ispred *l* našao vokal *e* (*eu* < *el*), može doći do gubljenja *-e-* vokala (*vidu*).

U primjeru glagola *gmārt* ‘umrijeti’ i *dērt* ‘derati’ *-l* ispada (*gmār*, *dēr*), ali to nije potvrđeno kod svih glagola čija osnova završava na *r* (*vēdru* ‘udario’).

Glagolski pridjev trpni tvori se tako da se infinitivnoj ili prezentskoj osnovi dodaju nastavci:

-n- kùxan / *-en- plīēṭen*, *prnīēsēn* / *-t- prōklēt*, *skrīt* / *-jēn- zvūžen*¹⁵.

7.6. Glagolski prilozi

Glagolski prilog prošli se, kao i u većini kajkavskih govora, izgubio, a glagolski prilog sadašnji upotrebljava se vrlo rijetko. J. Lisac (2006: 111) i V. Barac-Grum (1993: 200) navode kako je upotrební oblik glagolskoga priloga sadašnjeg češći u konstrukcijama, a primjeri koji su potvrđeni u Tršću su: *na lēžič*, *na sédič*, *na stàjič*...

8. Prilozi

- prilozi mjesta: *sēn* ‘ovamo’, *tān* / *tjē* ‘tamo’, *nēžkan* ‘nekamo’, *nekāmer* ‘nikamo’, *vēn* ‘vani’, *nāzej* ‘nazad’, *nāprej* ‘naprijed’, *gūre* ‘gore’, *dūle* ‘dolje’
- prilozi vremena: *zdēj* ‘sada’, *jūtre* ‘sutra’, *ščīra* ‘jučer’, *nēco* ‘noćas’, *šnuče* ‘sinoć’, *nigđer* ‘nikada’, *skūzej* ‘uvijek’
- prilozi načina: *kōk*, *tāk*, *nēkok* ‘nikako’, *sēglix* ‘svejedno’, *xēdu* ‘jako’, *uōxku* ‘lako’, *gārdu* ‘ružno’, *rājše* ‘radije’
- prilog isticanja: *bōmę* ‘dakako’.

¹⁵ Primjer pokazuje mogućnost jotiranja osnove.

9. Zaključak

Provedeno je istraživanje pokazalo da se morfologija govora Tršća glavninom podudara s većim dijelom kajkavskoga područja. Tako je i u ovome govoru došlo do gubitka glagolskoga priloga prošlog i nesloženih prošlih vremena, a potvrđena je i upotreba samo jednog futura. S druge strane, nije potvrđena tendencija izjednačavanja A i G i za neživo, a izostalo je i očuvanje nekih očekivanih prozodijskih razlika. Osim toga, kroz određene su paradigme zamjetne i kvalitativne te kvantitativne promjene vokala, a koje su rezultat fonoloških zakonitosti (npr. *nùs* – *nùasa*, *zùp* – *zàbi*, *rěbru* – *rǐbra*).

Usporedi li se govor triju generacija zastupljenih u ovome istraživanju, možemo zaključiti kako su najbrojnije razlike potvrđene u deklinabilnim vrstama riječi. To je osobito vidljivo u množinskim oblicima D, L i I imenica u kojima je došlo do djelomičnoga ili potpunoga sinkretizma. Tako se stari nastavci navedenih padeža čuvaju samo u govoru starije te djelomično i srednje generacije, dok je u govoru najmlađih govornika došlo do potpunoga izjednačavanja prema instrumentalnom nastavku. U drugim se vrstama riječi nisu potvrdile neke veće razlike s obzirom na generaciju ispitanika.

Literatura

- BARAC-GRUM, VIDA. 1993. *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- BARAC-GRUM, VIDA; FINKA, BOŽIDAR. 1981. Govori i nazivlje. *Gorski kotar*. Delnice: Fond knjige Gorski kotar, 418–431.
- CELINIĆ, ANITA. 2000. O morfologiji govora Gornje Plemenščine. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, Zagreb, 13–23.
- LISAC, JOSIP. 2006. *Tragom zavičaja*. Split: Književni krug.
- LONČARIĆ, MIJO. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MALNAR, MARIJA. 2005. *Fonetsko-fonološki i morfološki opis tršćanskog govora*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- MALNAR, MARIJA. 2012. *Fonološki opis čabarskih govora na frazeološkom korpusu*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- MALNAR, MARIJA. 2013. Fonologija govora Tršća u Gorskom kotaru. *Jezikoslovlje*, 14/1, Osijek, 101–128.
- MALNAR, SLAVKO. 2002. *Pamejnek*. Čabar: MH.
- MALNAR, SLAVKO. 2008. *Rječnik govora čabarskog kraja*. Čabar: MH.
- SKOK, PETAR. 1971/1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SNOJ, MARKO. 2003. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.

On the morphology of the local dialect of Tršće

Summary

This paper presents the most important characteristics of morphological system of the lokal Kajkavian dialect of Tršće, a village in Gorski Kotar. Based on the author's field research, the article shows the morphological characteristics of this variety and determines some differences between three generations of informants.

Ključne riječi: kajkavsko narječje, Tršće, morfološki sustav

Key words: Kajkavian dialect, Tršće, morphological system